Dr. Tóth László
Debreceni Egyetem, Pedagógiai-Pszichológiai Tanszék

GYORSÍTÁS

***Tehetség, 17* (2), 3-4. (2009)**

Gyorsításnak nevezünk minden olyan eljárást, amelyeknek a révén egy diák a szokásosnál gyorsabban haladhat előre a tanulmányaiban. Tüstént látni fogjuk, hogy az iskolákban a tanulmányok gyorsítására többféle módon is sor kerülhet – legalábbis azoknál a diákoknál, akik kiváló általános intellektuális képességűeknek bizonyulnak, illetve egy vagy több tantárgy iránt kiemelkedő fogékonyságot tanúsítanak. Előtte azonban felhívjuk az olvasó figyelmét, hogy a következőkben leírtak *teljes spektruma* az amerikai oktatásra érvényes, ahol bátrabban mernek élni a gyorsítás lehetőségeivel, mint hazánkban.

A kiváló általános intellektuális képességgel rendelkező diákok számára három alternatíva létezik: a teleszkopizálás, az osztályugrás és az oktatási intézményekbe való korai felvétel. A teleszkopizálás három tanítási évnek a két év alatt, vagy négy tanítási évnek a három év alatt történő elvégzését jelenti. Azok, akik osztályt ugranak, egy év alatt két évet lépnek előre, az átugrott évről kreditet kapnak, az intézményes oktatásuk pedig néhány évvel a szokásosnál hamarabb fejeződik be. Korai felvételről akkor beszélünk, ha az óvodába vagy az első osztályba lépést az általában elfogadotthoz képest egy évvel korábban engedélyezik. Ezek a gyermekek a korai felvételt az IQ vagy a különféle képességvizsgálatokban elért pontjaik alapján érdemelhetik ki.

Az egy vagy több tantárgy iránt kiemelkedő fogékonyságot tanúsító diákok előtt hatféle lehetőség van: egyidejű felvételizés, levelező kurzusok, speciális iskolák vagy osztályok, önálló tanulás, konzultációk és végül a vizsgák.

Egyidejű felvételizésről akkor beszélünk, amikor az ebben együttműködő középiskolák és egyetemek lehetővé teszik a diákok számára, hogy egyszerre felvételizzenek a középiskolába is és az egyetem főiskolai karára is. Ezek a diákok a főiskolai kurzusok eredményes elvégzéséért annak rendje s módja szerint kreditet kapnak, akár úgy, hogy adott kurzusokra ők járnak át a főiskolára, akár úgy, hogy az oktató jár át hozzájuk a középiskolába.

Másfajta gyorsítási lehetőséget kínálnak a levelező kurzusok. Az ebben együttműködő egyetemek főiskolai karára felvételt nyert középiskolai diákok postán kapják a feladataikat, és ha valamennyi követelménynek eleget tesznek, akkor ugyanannál az oktatónál vizsgáznak, aki a feladataikat megtervezte.

Egy megint másfajta gyorsítási módszert biztosítanak azok a speciális iskolák és osztályok, amelyekben lehetővé teszik a diákoknak, hogy külön a részükre összeállított tanterv alapján a szokásosnál több tanegységet végezzenek el, és a vizsgakövetelményeknek eleget téve az egy év alatt általában megszerezhetőnél több kreditet gyűjtsenek. Ezek közül legismertebb a Julian Stanley által létrehozott *A matematikából korán érő fiatalok kutatása* nevű program (Study of Mathematically Precocious Youth, SMPY), amely a Johns Hopkins Egyetem égisze alatt működik. Ebben a programban azok a tanulók vehetnek részt, akik a SAT (Scholastic Aptitude Test) matematikai részében (SAT–M) legalább 700 pontot érnek el. Ők a program keretében arra kapnak lehetőséget, hogy a nyári időszakban főiskolai szintű foglalkozásokon tanulják a matematikát, vagy a tanév folyamán levelező úton teljesítsék a főiskolai szintű kurzusokat. A Johns Hopkins Egyetem által indított program ma már a matematika mellett más tárgyakra és a jó verbális képességű diákokra is kiterjed. Két további ugyanilyen program közül az egyik a Midwest Tehetségkutatási Program (Midwest Talent Search Program), mely Illinois államban a Northwestern Egyetemen, a másik a Tehetségazonosítási Program (Talent Identification Program), mely Észak-Karolinában a Duke Egyetemen működik.

A tehetséges diákok az adott főiskolai kurzus tantervi anyagát önállóan is átvehetik, vagy a kurzus követelményeit konzulens oktatók segítségével is teljesíthetik.

Végezetül még egy gyorsítási lehetőség áll rendelkezésre azok számára, akik előrébb kívánnak jutni egykorú társaiknál: a vizsgák útján történő kreditszerzés. Ennek háromféle módja van: (1) a középiskolai léptetés, melynek lényege, hogy a középiskolák a maguk szervezte vizsgák révén biztosítanak lehetőséget az egyes osztályok eredményes elvégzését igazoló kreditek megszerzésére és a következő osztályba lépésre, (2) a Léptetési Program (Advanced Placement Program), melynek a vizsgáztatási rendszere a főiskolai kurzusokra való besorolást célozza, és (3) a Főiskolai Szintű Vizsgaprogram (College Level Examination Program), mely 15-féle területen teszi lehetővé a diákoknak azt, hogy az egyetemi vizsgaközpontokban letett vizsgák révén kreditet szerezzenek.

A 20. század elején a tehetséges tanulókhoz való alkalmazkodás leggyakoribb módja az volt, hogy a gyors előrehaladást az előírt tanterven keresztül tették lehetővé. Az ilyen irányú törekvések legtöbbjét azonban megtorpanásra késztette az általánosan elterjedt nézet, hogy a gyorsítás károsan hat a gyermek társas fejlődésére. Az ellenzők legtöbbször Sidis példájára hivatkoztak.

> William James Sidis a 20. század elejének híres csodagyereke volt, akinek rendkívüli képességeire az apja korán felfigyelt, és világszenzációt akart csinálni a fiából. Hat éves korában angolul, oroszul, franciául, németül és héberül olvasott, röviddel ezután pedig latinul és görögül is megtanult. Nyolc éves korában úgy felelt meg a Massachusetts-i Műszaki Egyetem felvételi vizsgáján, hogy a tízes alapú logaritmustábla helyett új, tizenkettes alapú logaritmustáblát dolgozott ki. De apjának a Harvard Egyetem jobban tetszett, így ide került. Sidis sokféle területen folytatott egyetemi tanulmányokat, egy évig még jogot is tanult. Doktori fokozatot azonban sohasem szerzett. Miután oktatóként egy sikertelen évet zárt a Rice Egyetemen, 20 éves korában megvetően hátat fordított az egyetemi köröknek. Búskomorrá vált, és mintegy kivonult a társadalomból. A magányos ember életét választotta, és alacsony szintű irodai munkát végzett egészen a haláláig. 1944-ben baleset következtében hunyt el 46 éves korában.

Az utókor azonban kiderítette, hogy Sidis tragédiája, érzelmi megnyomorodása nem a tanulmányok gyorsításának következménye. Mindez a basáskodó, zsarnoki, ugyanakkor hallatlanul ambiciózus, de érzelmileg sivár apjának köszönhető, aki szeretetet nem nyújtott, csak az eszközökben nem válogatva követelt. Bár a gyorsítás ellenzői előszeretettel hivatkoznak Sidis esetére, Sidis története aligha szól mellettük. Annál több van azokból a gyorsítási esetekből, amelyek sikerességükkel a gyorsítási programok létjogosultságát húzzák alá. Ennek ellenére a Sidis-tévhit olyan erősnek bizonyult, hogy a tehetségfejlesztést szűkebb keretek közé szorította, a kutatókat pedig arra ösztönözte, hogy alaposan vizsgálják meg a gyorsítás hatását.

A kutatások azt egyértelműen bebizonyították, hogy a gyorsítás előnyös a tehetséges diákok tanulmányi haladására nézve. Arra azonban ma sincs világos válasz, hogy a gyorsítás milyen hatásokat gyakorol a szociális és emocionális fejlődésre. Egyes tanulmányok kismértékű pozitív, mások kismértékű negatív hatásokról számolnak be.

Úgy tűnik, reális a veszélye annak, hogy a gyorsítással magasabb évfolyamra került tehetséges diákok alkalmazkodási problémáknak néznek elébe a náluk idősebbek körében, mivel a gyors intellektuális fejlődésükkel nem tart lépést a szociális és emocionális fejlődésük. Ezért ma a szakemberek többsége azt a nézetet vallja, hogy a gyorsítással óvatosan kell bánni, és csak akkor szabad alkalmazni, ha a gyermek fizikailag, emocionálisan és szociálisan elég érett arra, hogy nála idősebbek között legyen.